

Sándor Mihály

Szubjektív kollázsféle Osztóján Béláról

(Emlékezés a „cigány Villonra”)

Idén hatvanöt esztendeje, hogy Farkas Béla Csengerben a világra jött, és idén öt esztendeje, hogy örökre búcsút intett e kies sártekének. (Az Osztóján családnév emlékeim szerint anyai nagyanijáé volt, akit szeretetteljesen emlegetett.)

Nem élek a szépirodalomban, még a határmezsgyéjén sem (jobb híján sporttörténéznek, esetleg sportújságírónak szoktak titulálni, akiknek ez a dolguk), tanítom az irodalmat, nem teremtem. Ez azért jelentős különbség. Nem mernék tehát az esztétikum mélyebb rétegeit feltáró, a romafolklor és cigányidentitás komplexitását analizáló Osztóján-szintézissel előrukkolni. Kérem az olvasókat, nézzék ezt el nekem, merthogy Béla odafentről elnézi, abban teljességgel biztos vagyok!

A mi kapcsolatunk rendhagyóan rövidre sikeredett, és az egyetemi korszakomra esett, bár sok köze nem volt a tanintézethez. Talán csak annyi, hogy amikor Csengey Dénes a csoporttársunk lett, általa közelebb kerülhettünk költőtársához és elvbarátjához, aki korábban (valljuk meg) nem sokat törődött velünk, zsúrfiúkkal. (A terminust később kacarászva említette nekem.)

A tárgyilagosság érdekében még valamiről muszáj szólnom. Diákéveim alatt gardróbszekrényre való feljegyzést készítettem. Szinte mindent leírtam, amit érdekesnek tartottam, a jegyzeteim túlnyomó többsége azonban a válásom körüli bonyodalmak, illetve a költözködésekkel járó hercehurcák alatt eltűnt. Ahol pontosan tudtam Bélát idézni, az azért történhetett, mert bizonyos cetlik előkerültek, máshol emlékezetből kellett rekonstruálnom az eseményeket.

Délutánonként és esténként általában a Palma Cukrászdában rajzoltunk, ahelyett, hogy az előadásokra jártunk volna, újsütetű ismerősünk ott ült a megszokott asztalánál, sörözött, szívta az elmaradhatatlan, kétségbeejtően bűdös cigarettáját, és ábrándos tekintettel fixírozta a pincérnőket. Rendre a kultikus, kék-fehér kockás ingét viselte. Az ujját melegebb napokon katonásan feltúrta, ha hidegebbre fordult, téliesítette a szerelését: maradt az ing, csak leeresztette az ujját, valószínűtlenül amorf, barna színű kardigánt vett rá, arra került a gyártói által Kr. e. 10-ben feketére festett szövetkabát. Hosszú, hátul a válla alá érő haját, bozontosra növesztett szakállt hordott, ami itt-ott sárgás árnyalatúra színeződött a nikotintól. Széles karimájú kalapjában mintha a ragyogó rendező-operatőr, Jurij Iljenko elvarázsolt filmjeinek (*Fekete tollú fehér madár*, *Elfelejtett ősök árnyai*) valamelyik látomásából vagy Marc Chagall álomszerűen ákombákomos vásznairól toppant volna közénk.

Nemigen panaszkodott, ha mégis, akkor a súlyproblémáira. Egy periódusában

rászokott a szaunázásra. Délelőtt, amikor mi iskolába kényszerültünk, betelepedett a forró gőzbe, leadott nem is tudom, hány kilót, ám mikorra bandánk ebéd után a Pálmába tódult, ő már a nyolcadik üvegnél tarthatott. Szemrehányó kérdésünkre mondta: „Mit tudjátok ti, oktondi magyarok, mennyi folyadékot veszít az ótvaros melegben az ember! Csak ül, ül, rohad abban a kurva párában, vakarja a viszkető tökét, és izzad, mint a ló. Nem tudom, melyik idióta finn találta ki a zsírégetésnek ezt a módját, de hogy nekem nem sikerül fogynom odabenn, az ezerszázalékos!” Ha finoman megpendítette valamelyikünk, nem ártana ilyenkor néhány sörrel (nem drasztikusan, szigorúan gyógyászati aspektusból, pusztán a súlycsökkenés érdekében) kevesebbet nyakalnia, kapásból elhallgattatta. „Eh, badarság! Ti az egyetemen mindenféle ökörségekkel tömiték tele az agyatókat, miközben a legalapvetőbb evidenciákat is elfelejtitek, hogy ha az emberfia megszomjazott, muszáj innia. Rendben van, nem az orvosira jártok, de ennyi eszetek azért lehetne.”

Nem mérgesen toltá le a társaságot, félig lehunyt szeme huncutul csillogott, csak jobb mutatóujjával fenyegetett meg bennünket, nem normális alakokat.

Feltűnően ritkán káromkodott, a trágár kifejezéseket kerülte általában, csak ha nagyon dühös volt, akkor csúszott ki a száján egy-egy „igekötő”.

Személyiségének mindmáig legmegdöbbentőbb ambivalenciája számomra, hogy miképpen tudott egyszerre elbűvölően szelíd és taszítóan makacs lenni.

Mivel nem szeretnék romantikusan idealizált portrét festeni róla, említést kell tennem a dohány s az alkohol melletti harmadik káros szenvedélyéről. Béla megszállottan gépezett. Ha volt pénze, tömegével dobálta az automatákba, csekély haszonnal. (A nyolcvanas évtized hajnalán magam is jelentős összegeket buktam a Pálmában felállított pénznyelő herkentyűkön. Tanúsíthatom, a „félkarú rablóktól” szemvillanásnyi idő alatt vazallusi függésbe kerülhet a polgár.)

Ahogy kezdtem jobban megismerni, magamban „cigány Villonnak” neveztem el. (Lényegesnek vélem, hogy a hetvenes évek utolsó harmadában egyértelműen költőként tekintett önmagára, nem íróként, még kevésbé újságíróként.) Sorolhatnám az analógiákat, hogy Béla, akárcsak francia elődje, ihlet, empátia és képzelőerő dolgában nem ment a szomszédba segítségért, vagy hogy epikai hajlamaiknak megfelelően a ballada állt hozzájuk legközelebb. Vágáns életigenlés hatotta át őket, ereikben kalandorvér lüktetett, és mindketten megjárták a börtönök poklait.

E szabolcs-szatmári születésű vagabund háromszor ült, a háromból kétszer jelentéktelen ügy miatt. Először orgazdaságért meszelték el, úgy rémlik, négy hónapot kapott. Egyfajta tanmese ez, amiről derűsen beszélt, hogy aztán percekig mulasson a poénon velünk együtt. Történt, hogy egyik földije írógépet lopott, s ő a tárgyaláson nem vette észre az agyafúrt ügyész csapdáját, s bele is sétált rendesen. Azt próbálta bizonygatni óvatlanul, hogy nem tudta, honnét származik a bűntárgy. Az eladó – szóval a földi – azt állította, hogy övé, még a nagymuttértól örökölte. Az ügyész

– mintegy mellékesen – rákérdezett: jól ismeri-e a vádlottat? Béla mit sem sejtve válaszolt: „Hogyne, kérem, gyermekkorától fogva ismerem.” A törvény körmönfont képviselője nem tágitott, ütötte tovább a vasat: „Ha jól ismerte, tudnia kellett róla, hogy analfabéta.” És itt a mi cimboránk bizony nem ügyelt, sőt fölényeskedve jelentette ki: „Persze, hogy tudtam. Az egész famíliája az. Én szoktam megírni nekik a hivatalos kérvényeket meg az ilyesmiket.” Hatalmas öngól volt, hisz ha tudta, hogy a tolvaj és családja írástudatlan, semmiképp sem hihette, hogy az írógép az övék. Mit kezdtek volna vele? Kötelékben vonultak a sittre...

A második afférja a Kádár-rendszerben politikainak minősített, ámbátor az is kolosszális kreténség volt. Az egyik nőjével váratlanul, ám annál istenesebben leittasodtak, majd elindultak Sopronból – lehet, hogy Győrből? – disszidálni. Fogalmam sincsen, miképpen akarták a tiltott határátlépést a gyakorlatban kivitelezni, tudniillik vonattal mentek, és a szivornyázást a kupében sem hagyták abba. Akkoriban az országhatár közelében a szerelvényeken és autóbuszokon civilbe öltöztetett határőrök teljesítettek szolgálatot, s ők pont az egyik járőrtől kérdezték, hogy messze van-e még az osztrák határ, mert nagyon mehetnének már ebből az országból. Nos, Bélát megint kivonták a forgalomból egy időre. Tán Sopronkőhidára került, a tetoválásait ott szerezte be.

A harmadik „ügye” ellenben tragikus következményekkel járt. (Még mindig öszszeszorul a torkom, ha eszembe jut. Most is, hogy leírni vagyok kénytelen.) Tudni kell, hogy barátunkat fölöttébb díjazta a szebbik nem, egyes vérmesebb képviselői túlzottan is talán, ebből származott a galiba. A nőszemélyt nem ismertem, holott debreceni volt, és az esetről sem költőnkől szereztem tudomást, hanem a másik művészlélektől, Csucsutól. (Csengey Dénes beceneve volt.)

Valahová utaztunk, meglehet, hogy Páfrányhoz (Bányai Sándor) Szalatnakra, és szóba került a politikai ügye. (Az eset létezéséről tudtunk, mert amikor a rendőrök igazoltattak és felírtak bennünket a Pálmában, nem mulasztották el odavetni neki: „Mester, maga jobban tenné, ha ügyelne a szájára, és nem szemtelenkedne itt velünk! Akinek ilyen politikai múltja van, annak minden lépésére vigyáznia kellene!” A pandúrokat felingerelte, hogy nem adta át nekik a „szemazonosságát”. Döntését azzal indokolta, hogy valamennyi személyes adatát kívülről és betűre pontosan tudják már a yardok. A farkaskutya szintügy, amelyet voltak szívesek a razzia előtt a kerítéshez kikötni.)

Miközben a napfényes Baranya felé zötykölődtünk, a vagon félhomályában Dénes beszélni kezdett. Egy ledér vászoncelédről vitte a szót, aki sem okos, sem bájos nem volt, ám gátlástalanul szötte a hálóját Béla köré. Rendszeresen meghívta egy itókára, amiből több ital lett persze, mivel e téren sokat és sokáig nem kellett ösztökélni őt. A lényeg, hogy amikor már kellőképp ráhangolódtak a vodka frontjára, a boszorka azt javasolta, folytassák a szellemi tornát és a tivornyát intimebb szférában, jelesül az ő

lakásán. Ebből nem lett volna baj, s még abból sem talán, hogy nem igazán szellemi, inkább más jellegű testedzésbe fogtak. Ám időközben a cemende apja váratlanul hazatért, s mivel párttitkárként (is) funkcionált, első felindulásában ekként értelmezte a szituációt: „az idegen és ittas egyén leittatta, majd meg akarta erőszakolni a lányát”. Ha futotta volna Osztóján Bélának egy jó ügyvédre, az kvázi azonnal kiszúrja a vád gyöngye pontjait, és rákérdez, miként kerülhetett a teljesen részeg csábító a leány lakásába, hisz betörésnek nyoma sem volt, és hogyan itathatta le erőnek erejével áldozatát etc. Sajnos a csórónak egyáltalán nem volt kerete prókátort fogadni.

Az „erőszakos nemi közönség kísérlete” súlyos vád volt, az ma is, és hát ketten – egy apparatcsik meg a „sértett” – vallottak barátunk ellen, így esélye sem volt a szerencsétlen rovott múltúnak.

(Ezért olvashatta Kovács százados elvtárs az egyik raporton a fejemre, hogy „fegyencekkel ápolok jó viszonyt.” Nem feledhetem az egyetemi elhárító tisztnek a kocás gyapjúöltönyéhez választott csíkos ingét és pöttyös nyakkendőjét...)

Harmincöt esztendő elég hosszú idő ahhoz, hogy olyasféléről valljak, amelyekről eddig soha. Rengeteget tűnődtem, vajon miért tüntetett ki Béla a barátságával, ha átmenetileg is. Amikor Budapestre költözött, végleg megszakadt a kapcsolatunk, későbbi politikai-közéleti szereplését sem követtem figyelemmel. Miért? Az már nem érdekelt. Akit Debrecenben ismertem és kedveltem, számomra ő mindig az maradt: örökkön szellemes és spontán „cigány Villon”.

Barátsága rejtélyének kulcsa az lehetett, hogy én bizonyos értelemben kiríttam a kompániából. Egyetlen pillanatra sem rejtettem véka alá például, hogy nem készülök irodalmi pályára, nincsenek művészi ambícióim, még tanítani sem szeretnék, jóformán csak a futball érdekel. (A rossznyelvek szerint a tanárok közül páran alig várták a kollokviumokon, hogy végére jussak a szerény mondandómnak, sebtében firkáltak valamit az indexembe, és már „futballoztunk” is. Többek nem szerettek velem egy turnusban vizsgázni, és éppen a labdarúgás miatt.) Sohasem voltam kollégista, rettentően utáltam a már-már kötelező internátusi trehánytságot. Másként öltözködtem, mint a többség. Sámsoni sörényt növesztettem (önként nem váltam meg tőle, a seregben persze kíméletlenül lekaszabolták), extravagáns zakókat hordtam, akkurátus precizitással vasalt ingeimhez selyemsálat kötöttem, spanyolosan. Karkötőt, nyakláncot viseltem, melyeknek látványa (alkalmi hölgyismerősöm szerint) „az ifjú apacsokért bolonduló agg bikák szenvedélyét is feltüzelte”.

Fütyültem én a vén trottyokra, jártam a magam útját. Tettem ezt konokul akkor is, amikor már észleltem, hogy zsákutcába tartok. Bélát épp e különcségem foghatta meg, hogy velem nem feltétlenül muszáj irodalmi választékossággal diskurálnia, ahogy – mondjuk – Ratkó Józseffel, Csengey Dénessel, Géczy Jánossal, Mészáros Sándorral, Korsós Bálinttal, Kődöböcz Gáborral, Fazekas Istvánnal, Mile Lajossal vagy Bányai Györggyel.

Nyolc évvel volt idősebb nálam, tapasztalásban meg évszázadokkal, és ösztönösen megérezte, hogy a grammatikában, verstanban, szóval a megtanulható dolgokban hasznára lehetek. Nem volt iskolázott, szakmunkásképzőt végzett talán, ugyanakkor hallatlan tudásvágy jellemezte, az új információkat imponáló intenzitással szívta fel. Fesztelenül, szorongások nélkül faggatott stiláris és lexikális problémákról vagy olyan alapfogalmakról, mint prozódia, metrum, szinesztézia, anagramma, enjambement, hapax legomenon és így tovább. Valahonnét kiderítette, tűrhető a helyesírásom, nem kell pótló félévet hallgatnom, majd a szabályokból abszolválnom Kálnási Árpád tanár úrnál (magunk között szólva ritka mázlim volt a nyelvészeti felmérőnél, olyanokat kérdeztek, amiket éppen tudtam), ezért ilyen jellegű gondjaival bátran fordulhat hozzám. A többiektől valószínűleg szégyellt volna ilyesmit kérdezni, ám tőlem nem. Ráadásul – fölöttébb érthetetlen módon – kedveltek a Pálma – ahogy Béla mondta – „bártündérei”. Kedvelt a szép arcú, kreol bőrű Klára is, akit később elvett. (Olyannyira elfogadott a menyasszonya, hogy Budapesten tartott esküvőjükre meghívott, mi több, részt is vettünk rajta Melindával, akkori szerelmemmel, mostani feleségemmel.)

Gondoskodó szüleimnek hála, mindig csörgött valamennyi „zseton” a zsebemben, ha meg némely étteremben, kocsmában adósságba keveredtem, drága jó apám azonnal rendezte azt. (Tavalyelőtt veszítettük el. Repülőtiszt volt, szerfölött elegáns, és semmit sem gyűlölt jobban a kiegyenlítően számláknál. Ezt a tulajdonságát sajnálatosan nem örököltem.)

Hírlett, Béla sokat olvas, s ez igaz volt. Gyakorta láttam kezében kortárs írók, költők köteteit, elsősorban erdélyiekét, Sütő András, Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor, Szilágyi István könyveit. Akkor ugyan nem hangoztattam (nem lett volna részemről helyénvaló, sem fair, miután tapasztalhattam, hogy a szárnyait próbálgató költőnket is megfertőzte a szecessziós elkülönülési vagy vírusa, amely gyermekbetegségen jóformán valamennyi szerző átesik), de ma is úgy látom, hogy főként a határon túliak publikációi hatottak rá inspirálóan, tárták előtte szélesebbre a művészi horizontokat.

Ebben a montázsban nem az irodalom perspektívájából, hanem más, hétköznapi szemszögből igyekszem láttatni őt, a további epizódok is ezt a célt szolgálják a szándékom szerint.

Egy nyárvégi szombaton a DMVSC bajnokijára bandukoltam. Béla magányosan ült a Pálma teraszán, ihletetlen napjainak egyikét morzsolta éppen, sehogy sem ment az alkotás. Amint megpillantott, széles mosollyal integetni kezdett. Szemlátomást le volt gatyásodva, szorult helyzetén senki sem segített. Még Klári sem szólt hozzá, rosszállását „arcművészetével” illusztrálta, hitelt meg pláne nem adott. Mondhatni, káprázatos dramaturgiai időzítéssel bukkantam föl, hogy Béla a mentő lehetőséget láthassa bennem. „Szíp magyar gyerek, beh jókor gyüttél! Híjjá meg egy serre!” –

fogadott a székéből felugorva. (Rendszerint nem beszélt dialektusban, csak ha már tisztességgel felöntött a garatra. Ilyenkor direkt használta a nyelvjárást, hogy tudassa a hallgatósággal, mily mértékben került szeszközi állapotba. Nem mintha nem látzott volna rajta.)

Ördög tudja, mi bújt akkor belém. Tudomásom volt róla, rühelli a futballt, ezért azt találtam válaszolni, természetesen fizetek, és akár három rundót is, ha kijön velem a mérkőzésre. Megrendülten tekintett rám. Olyasformán, mintha arra akartam volna rávenni, azon melegében mûttesse meg a prosztatáját a helyszínen. „Hohó, nem úgy van az, szíp magyar gyerek! Én kimegyek veled, aztán te meg cseszel nekem sert hozni.”

A nyakamban függő feszületre ígértem meg, hogy mihelyt lefújják a csatát, teljesítem az óhaját. (A vallásom is rendhagyó volt, hisz a sok puritán között jóformán egyedül voltam-vagyok katolikus. Ugrattak is a hithű kálomisták, kivált Bálint, Gyuri meg Dönő, hogy a gyomruk felfordul a pápista szagomtól.)

Végül Bélánk beadta a derekát, megtörtént a csoda, kibokázott velem a nagyerdei pályára. Bevállása szerint addig sohasem járt Loki-meccsen, így aztán az elején mutatott is némi érdeklődést a játék s körítése iránt. A Kaposvári Rákóczi szerepelt Debrecenben. Nemigen futott a hazai kék-sárgák szekere (az 1980-as évtizedben mozgalmi megfontolásból a város színeit viselte a klub, ám fanatikusai továbbra is a régi piros-fehér zászlókat lengették), és a szurkolók egyre tüntetőbben adtak hangot elégedetlenségüknek. Csak Béla darvadozott. Nem értettem komorságát és hallgatását, hisz az elején még csevegett, nevetgélt, ha nem is élvezte a játékot igazán. Arra jutottam, hogy az erősen tűző nap hatására valószínűleg kijózanodott. Nem erről volt szó.

Még a Pálmában is hallgatott, aztán a harmadik sör után szúrósan rám nézett, majd az arcomba sziszegte szinte: „Kiskomám, mocsok labanc közönség van itt. Alig álltam meg, hogy be ne húzzak valamelyik ordibálónak.” Ijedten böktem ki, hogy még csak az hiányzott, ránk zúdult volna az egész B-közép, és a közeli klinikára kerülünk. „S mi az, hogy labanc közönség?” – tértem vissza az iménti szentenciájához. „Hát, nem hallottad? Nem hallottad, amint kórusban kiabálták, hogy szar Rákóczi, szar Rákóczi? Ezek neked nem labancok? Akkor megyek veled legközelebb meccsre, ha majd azt üvöltözik a himpellérek, hogy szar Rákosi vagy szar Kádár!”

(Szegény barátom. Hát honnét is tudhatta volna, hogy a somogyi ellenfél a nagyságos fejedelem családnevét viseli?)

A zenei ízlését illetően három közös koncertélmény szolgálhat támpontul. A Hobo Blues Band műsorát a Debreceni Dózsa vasbetonból felhúzott fellegrárában hallgattuk végig. Béla csak ingatta a fejét, idegesen babrálta a bajuszát. Nemigen tudott feloldódni az örültek módjára csápoló tinik tömegében, frusztrálta az elektromos gitárok dobhártyarepesztő bömbölése. „Ebben az amerikai műfajban idehaza Pege

Aladár verhetetlen” – szűrte le a konklúziót a Matrózban. Nagyobb sikert aratott nála a Muzsikás együttes szilaj mezőségi produkciója, míg Cseh Tamás sanzonjait kis túlzással megkönnyezte. (Idővel bensőséges viszonyba került az utolsó magyar trubadúrral.)

A szükség kényszerítette időnkénti böjtölésre, és nem Clairvaux-i Szent Bernát szerzetesi regulái, jobban szeretett nagylábon élni, ezért amikor honoráriumhoz jutott, roppant gavallérosan viselkedett. Az 1981-ben megjelent kötetéért harmincezer forint ütötte a markát. Derék summa volt ez akkortáiban, de nem nekünk, mi a nyakára hágtunk pár nap alatt. Első körben kifizette tartozásait (volt belőlük csóstül), a maradék összegben meg „Krúdy-napokat” rendezett. Ez a gasztronómiai kalandozás abból állt, hogy sorra jártuk a város jobb éttermeit, és mindenhol a leggusztusosabb kajákat rendeltük. Kerültek, amennyibe kerültek, nem számított, tetejébe mindenütt betyárosan kimulattuk magunkat. Úri passzióból kikocsiztunk Hajdúszoboszlóra, mert szerinte az ottani csárdában főzött halleves semmihez sem hasonlítható kulináris élményt nyújt. Miközben a primás húzta a fülünkbe, egész éjjel hallgathattam a cimborámtól, hogy mekkora balfék (nem pontosan ezt a szóösszetételt használta) vagyok, amiért nem eszem a harcsát.

Keresménye utolsó morzsáin taxit fogadott. Nagyvonalúan odaszólt a sofőrnek, hogy „Csengerre, a cigánysorra!” Amaz elképedt: „De drága uram! Se utca, se házszám?” Béla (berogyván a járműbe): „Nem kell utcanév, se házszám! A cigánysoron mindenki rokonom. Befekszek egy putriba, hogy végre kialudjam magamat.”

Így is lett. Az már más lapra tartozik, hogy napokig tartott, amíg a helybéli komáktól összekoldulta a vonatjegy árát - vissza Debrecenig. Hja, kérem, egyszer hedonizmus, másszor aszketizmus!

A piszkos anyagiakról amúgy is sarkított véleménye volt, és sikerült értékítéletét a nemzeti karakter kényes témakörére rávetítenie: „A zsidók kétségtelenül értenek a pénz összegyűjtéséhez, a cigányok viszont az elszórásához. Hogy a magyarok mihez konyítanak? A magyarok irigylük őket... Egyébként is furcsák vagyunk mi, természeti népek ebben a szintetikus világban. Nem értékeljük az állandóságot, annál jobban az ideiglenességet. Általában vállaljuk a kockázatot, a lehetőségeket pedig igyekszünk megragadni. Bennünket a változatosság vonz, benneteket a stabilitás. Kelltek nektek, napkeleti nomádoknak hont foglalni?”

Máskor profetikusabb hangulatba került, bár nem alakította az ótestamentumi bölcsét, sem a váteszes zsenit, és nem vakargatta mindentudóan a szakállát. Valamit megragadott az egészből, csupán egy piciny részletet, és a sejtésből teremtett maga számára spirituális harmóniát, dacolva a lélek rá-rátörő viharaiival.

Egy alkalommal a szüleim lakásán konyakoztunk, János öcsém is velünk poharazott. Jól elbeszélgettek Lakatos Menyhért, Choli Daróczi József és Bari Károly alkotói attitűdjéről, miközben fivérem a nyugati egyesületektől kapott csapatfotóit muto-

gatta. Akkor kezdtem komolyabban odafigyelni, amikor testvérem annál a meglepő családi fordulatnál tartott, hogy atyánk ugyan pilóta volt, de nekünk mégis nagy a téniszonyunk. A *téniszony* szónál Béla közbevágott: „Igen, igen! Úgy képzeljétek el az én életemet, mint azét a hegymászóét, aki mindig magasabbra kapaszkodik, és mászás közben nem attól retteg, hogy a mélybe zuhan, elsodorja a lavina, esetleg csonttá fagy, sokkal inkább attól, hogy felér a csúcra. Mert mihez kezd, miután feljutott?”

Hirtelen témát váltott, s mondandóját egyenesen nekem címezte: „Az irodalom nem futball, barátocskám. Egyszer s mindenkorra le kellene vetköznöd a pragmatista szemléletedet. A labdarúgásban adott a kedvenc klubod, amelyikért szorítasz, a többi meg el van felejtve. A költészethez ne így viszonyulj, ellenkező esetben egész életedben nem fogsz mást olvasni, csak az Ady-összest. Úgy értem, azon túl aligha jutsz.

Vagy vegyük górcső alá Puskás Öcsiék példáját! Történetesen tudom róluk, hogy fenomenális labdarúgók voltak. Ne feledd, az Aranycsapat virágzása és elvirágzása alatt voltam kölyök! Puskásékat nehéz volna tudásban megközelíteni, túlszárnyalni pedig lehetetlen, de ez nem jelenti azt, hogy az őket követő nemzedékek eleve ne is rúgjanak labdába, hogy hozzájuk képest minden később született futballista kókler. Hová vezetne ez a felfogás? A futball végéhez.”

Ami Osztóján Béla világlképét illeti, határozottan állítom, hogy az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején inkább volt idealista, semmint materialista. Alig-alig mutatott érdeklődést az okkultizmus vagy a vámpírbabonák iránt. Az óskandináv regéktől és a Nibelungok legendáitól – a nácik miatt – iszonyodott, ellenben a zsidó-keresztény és a görög-római mitológia lenyűgözték. A lét és a nemlét, a születés és a pusztulás ezoterikus körforgásáról gyakorta cseréltünk eszmét, Hajnóczy Péter halálakor például talányos kijelentést tett: „Amikor az ember farkasszemét néz az elmúlással, nem az elmúlás fogja rémületében behunyni a szemét.”

Amennyire én tudom, nem zavarta a származása, sem a bőrszíne. A szocialista-internacionalista érában hivatalosan nem létezett a faji kérdés. Ezen a téren a hatóságok odáig elmentek, hogy egy időben kötelezően újmagyaroknak kellett hívni a cigányokat. Ettől barátunk kiborult, tombolni kezdett, hogy vegyék tudomásul, ő nem újmagyar, hanem magyar állampolgárságú és anyanyelvű cigány. Maximum roma. (Nem emlékszem, hogy beszélt volna cigányul, a debreceni ciklusában biztosan nem.) Öklével verte az asztalt a Régi Vigadóban, magából kivetkőzve ordította, nem kér az ilyesféle diszkrecióból, álszeméremből, nevezzük már nevén a gyereket, és ne öntsük ki a lavór vízzel együtt!

Azt semmiképp nem tolerálta, ha valaki megtagadta a gyökereit. 1982 áprilisában – szürreális körülmények között: hajnalban, Őriszentpéter környékén, a Pityer-szernek hívott fertályon, egy roskatag viskóban – megismerkedtem egy leánnyal. Kénytelen voltam, mellette ébredtem fel. Nem, nem kell semmiféle csalafintaságra gyanakodni, csalafintaság akkor még nem volt a történetben!

Dióhéjban: két haverommal (Nagy István, Dettrich János) április 4-én elindultam stoppal az Őrségbe. Annyit tudtunk csupán, hogy Szabó Irén nevű csoporttársnőm és aktuális partnere vásároltak ott egy lerobbant parasztházat. Az épülettel az volt a céljuk, hogy rendbe hozzák, és nyaranta állami gondozott gyerekeket üdültenek a falai között.

Pista és James gyorsan fuvarra találtak, én Érdnél leragadtam. Jóval napnyugta után érkeztem Körmendre, ahol elő is állítottak a határvadászok. A bisztróból vittek be, feltételezték rólam, hogy át akarok pattanni Ausztriába. Higgadt maradtam, előhúztam az útlevelemet, átnyújtottam a tiszteknek, hogy nézzék meg benne a vízumokat és a pecséteket. Kontrollálhatják, 1979-ben és 1980-ban is voltam kint, az utóbbi esztendőben harminc napig, bejártam Nyugat-Európa tekintélyes hányadát. Ha akkor nem léceltem le, most miért tenném? Körülbelül félórányi kihallgatás után elhitték, hogy nem készültem illegális határátlépésre, és akkor a zavarodottság nyomait fedeztem fel a tekintetükben. Mintha elismerték volna, hogy ezúttal melléfogtak, mi másért tettek volna váratlan gesztust felém? Az történt ugyanis, hogy a váltásra induló őrjáráttal kivitetek az általam megnevezett térségbe. Amint a Zil-130-as teherautó megállt, leugrottam a platójáról. Az eső vigasztalanul zuhogott, az orromig sem láttam. A katonák mutatták, vágjak neki a hegyoldalnak, mert az előttem fenyegetően tornyosuló, gomolygó sötétség a Pityerszer. Bizonytalanul indultam felfelé, jó huszonöt percnyi bóklászás után benyitottam az első zsuppfeleles vityillóba, amely félig már összedőlt. Rögvest denevérek csaptak le a fejemre, a bokrok közül borjúnyi kutya rontott ki, és közvetlenül előttem csaholni, szűkölni kezdett. Mit tagadjam, vacogott a fogam, egész testemben reszkettem - félájultan a fáradtságtól és a hidegtől. Úgy döntöttem, visszamegyek az aszfalttal borított úthoz. Még jövetben felfigyeltem a bádogból összerótt buszmegeállószerúségre, egy lámpaféle pislákolttal mellette, gondoltam, a tákolmányban kihúzhatom pitymallatig. Amint botorkáltam lefelé a szerpentinre, reflektorfény villant szemből, s a kaptatón zihálva egy Zsiguli iparkodott felém. Integtettem a gépkocsinak, egy fejkendő nő vezette, és nem kis meglepetésemre fékezett. Utóbb derült ki, nem miattam tette, hanem részeg férje miatt, aki harsány jókedvvel követelte, íziben vegyenek fel. Dobolt a műszerfalon, és fejhangan azt nótázta, hogy „stopos a Pityerszeren, stopos a Pityerszeren, stopos a Pityerszeren, galambom!”

A neje sík ideg lett, és meg is tudtam érteni. Részleteztem az asszonyságnak, mi okból vetődtem erre. Osztotta álláspontomat, miszerint jobb lesz reggel felkutatni a társaimat. Nem így az ura! Előhalászott valahonnét egy csőlámpát, kiugrott a vizes homokon faroló járgányból, és iszkolni kezdett az éjszakai esőben a hegyoldalon, közben embertelenül nagyokat esett. Végül is a vállalkozó kedvű vasi delikvens segítségével akadtam a tanyára, melynek egyetlen használatra fogható helyiségében, hálószobákban, a földön egymáshoz préselődve, mint a heringek a pléhdobozban, alud-

tak a fiatalok, akik azért vágtak neki az útnak, hogy munkájukkal segítsék Irénéket a nemes, ámbár utópisztikusnak tűnő vállalásuk teljesítésében.

Virradatkor Györgyi oldalán tértem magamhoz, akit előtte sohasem láttam. A szomorkásan régimódi, és attól tartok, meglehetősen banális történet további boncolgatásával nem traktálom a kedves olvasót. Új ismerősömről elég annyit tudni, logopédusként tanított Budapesten, s a fővárosba kerülése előtt Hajdúhadházon lakott. Alacsony, arányos termetű, meleg tekintetű, szénfekete hajú, eleven teremtést képzeljünk magunk elé, az indiánokéra emlékeztető, bronzos árnyalatú, makulátlanul tiszta bőrrel.

Nos, ő, Györgyi volt az, akit később Debrecenben bemutatam a poétának, ám Béla az első másodperctől kezdve vegzálni kezdte. Rá akarta bírni, hogy ne szégyellje, ne titkolja, vallja be roma származását. A tanárnő elpirult, és kategorikusan visszautasította a feltételezést. Attól a pillanattól fogva nem volt megállás barátom előtt, ám a mi románcunk nem a költő miatt szakadt meg. Mikor tudtára adtam, nem randevúzom a leánnyal tovább, mintha kissé megkönnyebbült volna. „Nem is voltatok ti egymáshoz valók” – nyugtázta tétova kézmozdulattal.

Hanem olykor nüánsznyi dolgon múlik az ihlet!

„Kegyes pajtásom” rengeteget szöszmötölt a készülőfélben lévő kötete címével, egyik variációnál sem tudott lecövekelni. Letargikus semmittevéssel múltattuk esténket a Pálmában, ahol rágni lehetett a cigarettafüstöt, harapni a dekadenciát. Egyszerre beviharzott az ajtón Néző Saja és Perger Gyula, három-négy cukorbaba alkotta a kíséretet. Első- vagy másodéves bölcsészek lehettek, észbontóan csinosak, s mindenre naivan rácsodálkozóak, ám dalnokunkat hidegen hagyták, ő rájuk sem bagózott. Dudorászva játszadozott tovább a söröskupakkal, falanxba rendezgette őket az abroszon, máskor meg fogvájával piszkálta a fülét. Megkérdeztem a csacsogó fruskáktól, csak hogy valamire induljon már el a társalgás, mi az a vaskos könyv náluk. Elvihorászták, hogy Shakespeare komédiái angolul, merthogy a szemináriumra a *Sok hűhó semmiért* című klasszikust kell elolvasniuk. Erre Béla kizökkent a spleenből, s értelmetlen szavakat kezdett motyogni: „hűhó, hóhú, hm, hűhó, hóhú, hm”, ilyesmit. Egyre felvillanyozottabbá vált, csettintgetett az ujjjaival, mintha kóser szilvapálinkát hörpintett volna. Egy söralátét hátuljára írt valamit, majd azzal a lendülettel már húzott is kifelé. Annyit sem kötött az orrunkra, hogy visszatér-e közénk.

Néhány hét múlva kikerült a nyomdából az új műve, amely a *Hóesés hűségben* címet kapta. Ekkor fogtam fel végre az alliterációt, a „hűhó, hóhú, hm, hűhó, hóhú, hm” látszólagos zagyaságának értelmét.

Furán, esetleg érzélgősen hangzik, hogy amikor a feleségemre pillantok, gyakorta eszembe jut a csengeri srác? Hadd magyarázzam meg!

1983 késő őszét mutatták a kalendáriumok, Melinda és a csoporttársai a Szovjetunióban jártak, Leningrádban, Moszkvában, Krasznodarban, a Krím félszigeten

csiszolgatták az orosz nyelvtudásukat. Máiig röstellem, hogy amíg kedvesem kint tartózkodott, én „nagyon csúnyán éltem”. Béla megeleégelte a kicsapongásaimat, torkig lett a léhasággal, habár a férfiúi hűség és etika szobrához ő sem állhatott volna modellt. Dühödten förmedt rám: „Miket művelsz? Meghibbantál? Hovatovább harminc vagy, és még mindig nem nőtt be a fejed lágya? Életed legnagyobb szerencséje és lehetősége ez a miskolci anygalka. Ne szalaszd el, nem lesz még egy esélyed!” Látoknak bizonyult.

